

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Ocak 2017 Tanzanya- Mozambik-Madagaskar Gezisi

Temelde kölelik ve sömürgeciliğe değinen Erdoğan, Türkiye'nin asla Afrika köleciliğine ve sömürgeciliğine dâhil olmadığını belirterek Türkiye-Afrika kıtası arasındaki ilişkilere atıfta bulunmuştur. Bunların dışında ülkede bulunan FETÖ kapsamındaki okullarla ilgili endişelerini paylaşan Erdoğan, -tıpkı Nijerya'da olduğu gibi- millî irade ve demokrasi kavramlarının altını çizmiştir.

Volkan İPEK

Türkiye'nin cumhuriyetin erken dönemlerinden beri Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada üçgenini kapsayan Batı dış politikasının yanında özellikle 2002'den sonra belirginleşmeye başlayan bir Güney dış politikası da göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Türkiye coğrafi olarak tam güneyinde yer alan Afrika kıtası ile ilişkilerini geliştirmeyi kararlaştırmış, 1998 yılında dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem tarafından tasarlanan Afrika Açılım Eylem Planı'nı 2002'den sonra yürütmeye başlamıştır. Bu yürütmenin ardından geçen 15 yılda, özellikle Sahraaltı Afrika'da yer alan ülkelerle ilgili gözle görülür bir başarı sağlanmıştır. Planın diplomatik bileşeni, Türkiye'nin 1926-1994 arasında Sahraaltı Afrika'da 7 büyükelçilik açmasına karşılık 2009-2014 yıllarında 28 büyükelçilik açtığını göstermektedir. Siyasi bileşen, 1923-2003 arasında Türkiye'den Sahraaltı Afrika'ya sadece 4 başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı düzeyinde gezi yapılmışken, bu sayının 2003-2016 yıllarında 30'a çıkarıldığını vurgulamaktadır. Ekonomik bileşen, 1998'de 581 milyon dolar olan ticaret hacminin, 2016 yılında 6,3 milyar dolara çıktığını söylemektedir. Kültürel bileşen ise, diğer pek çok alanın yanında, 1998-1999 akademik yılında toplamda 25 farklı Sahraaltı Afrika ülkesinden öğrencilerin Türkiye'de eğitim görmeye geldiğini, bu sayının 2015-2016 akademik yılında ise 46'ya çıktığını işaret etmektedir. Sonuç olarak Sahraaltı Afrika Türk dış politikasının teorik bir planla çizilip daha sonra pratiğe döküldüğü ilk bölgesi olmuş ve bu pratik dört bileşende de istikrarlı bir biçimde geliştirilip uygulanmıştır.

Erdoğan'ın Sahraaltı Afrika Ziyaretleri

Türkiye'nin 1998 Afrika Açılım Eylem Planı'ndaki ülkeden kıtaya yapılacak başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı düzeyindeki ziyaretlerin artırılmasını içeren siyasi bileşeni, ülkenin günümüzdeki Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından oldukça önemsenmektedir. Başbakan olduğu dönemi 2005'teki Sudan-Etiyopya, 2011'deki Güney Afrika, Somali; 2013'teki Gabon, Nijer, Senegal resmî ziyaretleriyle geçen Erdoğan, cumhurbaşkanı seçildikten sonra ise 2014'te Ekvator Ginesi'ne, 2015 yılında Etiyopya, Cibuti ve Somali'ye, 2016'da ise Fildişi Sahili, Gana, Gine, Nijerya, Uganda, Kenya ve Somali'ye resmî ziyaretler gerçekleştirmiştir. Başbakan olduğu dönemdeki gezilere ek olarak, 2007'de Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da bulunan Afrika Birliği Genel Kurulu'nda bir konuşma yaparak bu alanda da ilk Türk başbakanı olmuştur. Erdoğan, Sahraaltı Afrika'ya yönelik resmî ziyaretlerine 2017'de de devam etmiş, Ocak ayında Mozambik, Madagaskar ve Tanzania'yı kapsayan resmî bir tura çıkmıştır.

Tıpkı ötekilerde olduğu gibi, 2017 ziyaretlerinin de yapıldığı ülkeler de rastgele değil, belli bir doğrultuda seçilerek belirlenmiştir. Bu doğrultu, –önceki ziyaretlerde olduğu gibi– seçilen ülkelerin Türkiye'nin Afrika kıtasıyla ilişkilerine ve Erdoğan'ın kafasındaki siyaset yapılanması ile uluslararası ilişkiler algısına uzanmaktadır. Örneğin Fildişi Sahili, 2010'daki Başkanlık Krizinde Türkiye'nin büyükelçiliğini kapatmayan Batı Afrika ülkelerinden biri olması

doğrultusunda seçilmiştir. Aynı şekilde Gine 2014'te patlak veren Ebola salgınında Erdoğan'ın sürekli tekrar ettiği “Yardıma ihtiyacı olana yardım eden Türkiye” söylemi doğrultusunda seçilmiştir. Nijerya ise şimdiki Cumhurbaşkanı Muhammed Buhari'nin 1983-1985 yılları arasında ülkeyi asker rejimiyle yönetip 2016'dan itibaren sivil olarak yönetmeye başlayarak Erdoğan'ın kafasındaki millî iradeye saygı ve demokrasi söylemleri doğrultusunda seçilmiştir. Mozambik, Madagaskar ve Tanzania'nın da seçilerek Erdoğan'ın resmî ziyaret gündemine alınması aynı doğrultularda olmuştur.

Ocak 2017 Tanzania-Mozambik-Madagaskar Ziyaretleri

Erdoğan'ın 2017 Sahraaltı Afrika gezisi, bu bağlamda, 22 Ocak günü Tanzania ile başlamıştır. Tanzania, Türkiye'nin 1979'da başlattığı diplomatik ilişkilerin 2010 yılından itibaren canlandırılarak geliştirildiği Afrika ülkelerinden biridir. Beraberindeki işadamlarından ve çeşitli bakanlardan oluşan heyetle bu ülkeye giden Erdoğan, Devlet Başkanı John Pombe Joseph Magufuli ile bir görüşme gerçekleştirmiş, daha sonra Başkanlık Sarayı'nda bir konuşma yapmıştır. Erdoğan'ın bu konuşmasında hem Türkiye'nin Afrika ile olan ilişkilerine hem de Erdoğan'ın kafasındaki iç ve dış siyaset algısıyla ilgili öğelere rastlanmaktadır. Temelde kölelik ve sömürgecilige değinen Erdoğan, Türkiye'nin asla Afrika köleciliğine ve sömürgecilğine dâhil olmadığını belirterek Türkiye-Afrika kıtası arasındaki ilişkilere atıfta bulunmuştur. Bunların dışında ülkede bulunan FETÖ kapsamındaki

okullarla ilgili endişelerini paylaşan Erdoğan, –tıpkı Nijerya’da olduğu gibi– *millî irade ve demokrasi* kavramlarının altını çizmiştir. Bunların dışında ise, Tanzanya ile ekonomi ağırlıklı olmak üzere çeşitli alanlarda anlaşmalar imzalanmış, böylece 1998 Afrika Açılım Eylem Planı’na yeni uzantılar eklenmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ikinci durağı ise Mozambik olmuştur. Bu yazının yazıldığı tarih ve saat itibarıyla *Resmî Gazete* arşivinde herhangi bir belgenin ya da gelişmenin yer almadığı Mozambik’in başkenti Maputo’ya 24 Ocak tarihinde geçen Erdoğan, burada Cumhurbaşkanı Filipe Nyusi ile bir görüşme gerçekleştirmiştir. Mozambik’in Tanzanya’dan farklı olarak Erdoğan için önemli bir konumu bulunmaktadır. Erdoğan, cumhurbaşkanı düzeyinde Türkiye’den Mozambik’e resmî ziyaret gerçekleştiren ilk Türk devlet adamı olmuştur. Tıpkı Tanzanya’da olduğu gibi Mozambik’te de sömürgecilik konusuna değinen Erdoğan, Mozambik devletinin Türkiye’de elçilik açması gerektiğine vurgulamış, yine tıpkı Tanzanya’da olduğu gibi burada da FETÖ kapsamındaki okulların işleyişi konusundaki endişelerini kamuoyuyla paylaşmıştır. Tüm bunlar tıpkı Tanzanya’da olduğu gibi Türkiye-Afrika kıtası ilişkilerinin ve Erdoğan’ın millî irade ile demokrasi kavramlarına verdiği önemin yansımaları olmuştur. Bunun dışında ekonomi alanında altı anlaşma imzalanmış, Erdoğan, beraberindeki Türk işadamlarından oluşan heyetle bir Türk-Mozambik İş Forumu kurmuştur. Erdoğan Tanzanya’dan farklı olarak Maputo’daki Kahramanlar Meydanı’na çiçek koyarken halkla bire bir iletişime geçmiş ve

2011’deki Somali gezisinde başlattığı “devletten devlete yerine devletten devlete ve devletten topluma” dış politika anlayışına yeni bir örnek sunmuştur.

Tanzanya ve Mozambik ziyaretlerinden sonra Erdoğan’ın üçüncü durağı Madagaskar olmuştur. 25 Ocak tarihinde başkent Antananarivo’ya geçen Erdoğan burada da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere değinmiş ve Tanzanya’da ve Mozambik’te olduğu gibi yine FETÖ okullarıyla ilgili endişelerinden söz etmiştir. Madagaskar gezisi, Erdoğan’ın yaptığı konuşmanın yanında Türkiye ile olan tarihî ilişkileri bakımından da önemlidir. Türkiye ile Madagaskar arasındaki ilişkiler 1945’te Türkiye’nin Madagaskar’a veba tedbirleri koymasıyla gerilmiş, iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesi 2007’de imzalanan Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmasıyla sağlanmıştır. Bu bağlamda Erdoğan’ın ülkeye yaptığı bu gezinin Türkiye-Afrika kıtası arasındaki ilişkiler temelinde değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Ziyaretlerin Ardından

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 2017 yılının Ocak ayında gerçekleştirdiği Tanzanya-Mozambik Madagaskar ziyaretleri, her şeyden önce 1998 Afrika Açılım Planı’nın birer uzantısı konumundadır. Erdoğan geçmişte diğer Sahraaltı Afrika ülkelerine yaptığı ziyaretlerde olduğu gibi belli sayıdaki işadamları ve bakanlardan oluşan bir heyetle bu ülkelere gitmiş, Türkiye’nin Sahraaltı Afrika’ya yönelik dış politikasındaki ekonomik, siyasi, diplomatik ve kültürel bileşenleri zenginleştirmeye ve arttırmaya

çalışmıştır. Erdoğan bu ülkelere sadece FETÖ okullarıyla ilgili bir girişim başlatmak için değil, Türk dış politikasındaki Afrika biriminin gelişmesi için gitmiştir.

Bu noktada Erdoğan, Türkiye’nin Afrika’ya yönelik dış politikası konusunda önemli bir atılım gerçekleştirmiştir. Ancak gerek bu ülkelere giderken heyetinde akademisyenlerin olmaması ve az zamanda çok ülke görmek istemesi (beş günde üç ülke) ileride daha iyi ayarlanacak noktalar olabilir. Beş günde üç ülke yerine beş günde bir ülke kapsamındaki bir gezi daha verimli gibi durmaktadır. Bundan sonraki ziyaretlerine Afrika çalışmaları konusunda uzman akademisyenlerin de çağrılması Erdoğan ve heyetine akademik bilgi-belge sağlanması adına önemli bir avantaj sağlayacaktır. Türkiye’nin Avrupa-Amerika-Kanada eksenindeki Batı dış politikasındaki gitgellerin yoğun olduğu günümüzde görülen odur ki, Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Sahraaltı Afrika ziyaretleri sürecektir. Erdoğan’ın “devletten devlete ve devletten topluma” anlayışı içindeki Sahraaltı Afrika dış politikası Türkiye’nin dış politikasına her zaman olumlu yansıtacaktır. Tüm bunların yanında özellikle uluslararası terörizm konusunda zor zamanlar geçiren Sahraaltı Afrika ülkelerinin de kendisiyle kaynaklarını sömürmek için değil, geleceğe yönelik bir ortaklık içinde ciddi şekilde ilgilenen Türkiye gibi bir aktöre her zaman ihtiyacı olacaktır. ○

Dr., Yeditepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü.